

Vetenskapsrådet

YTTRANDE

Datum
2017-08-16

Diarienummer
1.1.3-2017-5739
GD-2017-139

Ert diarienummer
U2017/00732/F

Handläggare
Anna Hörnlund

Utbildningsdepartementet

103 33 Stockholm

SOU 2017:10 Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning

Vetenskapsrådet har granskat utredningens förslag utifrån sitt uppdrag att ge stöd till grundläggande forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom samtliga vetenskapsområden samt de särskilda uppgifter som myndigheten har i sin roll som forskningsfinansierare och forskningspolitisk rådgivare.

Sammanfattning

Vetenskapsrådet tillstyrker utredningens förslag att oredlighet i forskning ska prövas av en statlig myndighet.

Vetenskapsrådet tillstyrker utredningens förslag att ett beslut av Oredlighetsnämnden ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Vetenskapsrådet anser att den föreslagna definitionen av *oredlighet i forskning* är alltför snäv. Definitionen bör istället lyda "Oredlighet i forskning innebär fabricering, förfalskning eller plagiering, eller andra allvarliga avvikelser från god forskningssed".

Vetenskapsrådet anser att den föreslagna lagen även bör omfatta forskning som utförs av privata forskningsutförare.

Vetenskapsrådet anser att samtliga forskningsutförare ska kunna föreläggas enligt 11 § i den föreslagna lagen om prövning av oredlighet i forskning.

Vetenskapsrådet anser att förvaltningslagen gäller i sin helhet och att 14 § i den föreslagna lagen om prövning av oredlighet i forskning därför bör utgå.

Vetenskapsrådet tillstyrker utredningens förslag att Vetenskapsrådet ska vara värmyndighet för Oredlighetsnämnden.

Vetenskapsrådet tillstyrker utredningens förslag att Vetenskapsrådet ska ges i uppdrag att i samverkan med Oredlighetsnämnden och

VETENSKAPSRÅDET
SWEDISH RESEARCH COUNCIL

Postadress/Postal address
Box 1035
SE-101 38 Stockholm
Sweden

Besöksadress/Visiting address
Västra Järnvägsgatan 3

Tel: +46-(0)8-546 44 000
Fax: +46-(0)8-546 44 180

Org. nr/Vat No
202100-5208

vetenskapsradet@vr.se
www.vr.se

Vetenskapsrådet

forskarsamhället utarbeta en svensk nationell uppförandekod gällande god forskningssed.

Vetenskapsrådet tillstyrker utredningens förslag att särskilda medel bör anslås för forskning om oredlighet i forskning.

Yttrande

Vetenskapsrådet välkomnar utredningens förslag som syftar till att bidra till värmandet av kvalitet och tillförlitlighet i svensk forskning, god forskningssed och allmänhetens förtroende för forskningen. Det är Vetenskapsrådets erfarenhet att den rådande ordningen för utredning av misstanke om oredlighet i forskning inte är rättssäker för den misstänkte forskaren samt har lett till betydande skillnader i hantering och bedömning beroende på vem som utreder misstanken. Vetenskapsrådet kan inte nog understryka vikten av ett väl fungerade och rättssäkert system för att hantera oredlighet i forskning. För att det nya system som föreslås ska få avsedd effekt anser Vetenskapsrådet att man i vissa avseenden måste gå längre än vad utredningen föreslår.

7.1.4 En nationell myndighet för prövning av oredlighet i forskning bör inrättas

Vetenskapsrådet ser positivt på utredningens förslag att alla fall av oredlighet i forskning ska prövas av en statlig myndighet. Att hantering av misstankor om oredlighet i forskning sker på ett ställe och enligt samma kriterier ökar enligt Vetenskapsrådet rättssäkerheten, bland annat genom att lika fall behandlas lika samt att en enhetlig praxis till stöd för tolkning och tillämpning utbildas.

8.3 Förslag till nationell definition av oredlighet i forskning

Definitionen av oredlighet i forskning kommer ge ramen för vilka ärenden Oredlighetsnämnden ska pröva. Enligt Vetenskapsrådets mening är den valda definitionen alltför snäv. Det är Vetenskapsrådets erfarenhet att det finns mycket allvarliga avvikelser från god forskningssed som inte låter sig definieras som fabricering, förfalskning eller plagiering, t.ex. vilseledande av egen insats i forskningen och falska påståenden om att erforderliga tillstånd finns. För sådana fall är det lika viktigt att dessa bedöms enligt enhetliga kriterier och att en forskare kan få sin sak prövad av ett utomstående organ och att möjlighet till överklagande finns. En uttömmande definition av begreppet oredlighet i forskning är därför inte önskvärd. Enligt Vetenskapsrådet är den definition som utredningen tagit ställning till - ”Oredlighet i forskning innebär fabricering, förfalskning eller plagiering, eller andra allvarliga avvikelser från god forskningssed” (s. 138, alternativ 3) - lämplig och skulle fånga in även sådana allvarliga avvikelser som inte låter sig kategoriseras som fabricering, förfalskning eller plagiering.

Vetenskapsrådet

9.1 Vilken verksamhet?

Vetenskapsrådet anser att det är viktigt att definitionen av forskning täcker alla forskningsområden och inte bara sådan forskning som ska etikprövas.

Om man kommer fram till att den definition som ges i etikprövningslagen täcker in all slags forskning och avsikten är att forskning alltid ska definieras på samma sätt som i lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor, anser Vetenskapsrådet att det i den föreslagna lagen vore lämpligare med en hänvisning till etikprövningslagens definition istället för en upprepning.

9.2 Vilka forskningsutförare?

Vetenskapsrådet anser att all forskning bör behandlas lika oberoende hos vilken forskningsutförare den utförs. Redan idag gäller t.ex. etikprövningslagen och läkemedelslagen för alla kategorier av utförare. Det förekommer inte sällan samarbeten mellan olika forskningsutförare t.ex. avseende personal, utrustning och finansiering. Att begränsa den föreslagna lagen på det sätt som föreslås i 3 § kommer sannolik att leda till svåra gränsdragningsproblem. Vidare kommer de krav som ställs på forskaren i 4 § endast gälla forskare som forskar i forskningsverksamhet som omfattas av lagen. Det går heller inte att bortse från risken att viss forskning förläggs till forskningsutförare som inte omfattas av den föreslagna lagen.

10.1 Inledande av utredningarna

Beträffande de beslut som kan överklagas enligt den föreslagna lagen (15 §) har utredningen gjort bedömningen att ärenden om prövning av oredlighet i forskning bör hanteras med förtur av de allmänna förvaltningsdomstolarna (se avsnitt 13.1). I konsekvens med utredningens bedömning bör det övervägas om 6 § ska innehålla ett skyndsamhetskrav.

Vetenskapsrådet ser positivt på att enskilda ska ha möjlighet att anmäla misstankar om oredlighet i forskning direkt till Oredlighetsnämnden.

10.2.1 Förvaltningslagens tillämplighet

Vetenskapsrådet delar utredningens uppfattning att Oredlighetsnämnden som statlig myndighet ska tillämpa förvaltningslagen (1986:223). Vetenskapsrådet delar även bedömningen att nämndens prövning och beslut utgör myndighetsutövning. Vetenskapsrådet anser att 14 § i den föreslagna lagen bidrar till en osäkerhet huruvida hela eller endast delar av förvaltningslagen ska tillämpas av Oredlighetsnämnden. 14 § bör därför utgå.

Vetenskapsrådet

10.2.4 Befogenheter för nämnden och uppgiftslämnarskyldighet för forskningsutförarna

Enligt Vetenskapsrådet bör Oredlighetsnämnden kunna förelägga alla forskningsutförare som omfattas av den föreslagna lagen att lämna den hjälp och de uppgifter m.m. som nämnden kan begära (11 § första och andra stycket). Forskning inom medicinområdet sker i stor utsträckning både inom universitet, landsting och privat sektor och den föreslagna bestämmelsen kan komma att innebära att det går att undkomma ansvar för oredlighet i forskning genom att låta ett landsting eller en privat organisation vara forskningsutförare.

10.3 Beslut

Det finns fördelar med att nämnden kan uttala sig om de brister som nämnden ser hos en forskningsutförare (10 § tredje stycket). Sådana yttranden leder sannolikt till att oredlighet i forskning förebyggs. Ett uttalande från Oredlighetsnämnden kan vara ingripande för den forskningsutförare som yttrandet riktar sig till, Vetenskapsrådet anser därför att det bör övervägas om yttrandet i stället bör ges formen av ett beslut. Det är även oklart om nämnden kan avge yttrande över brister hos forskningsutföraren så snart ett ärende som rör en viss forskningsutförare kommit in till nämnden, dvs. även när nämnden beslutat att inte pröva ärendet.

10.3.3 Nämnden bör inte fatta beslut om arbetsrättsliga eller andra konsekvenser

Vetenskapsrådet delar utredningens uppfattning att eventuella arbetsrättsliga konsekvenser helt och hållet är arbetsgivarens ansvar. Den återrapporteringskyldighet som föreslås i 12 § kommer sannolikt på sikt leda till en likformig tillämpning av de arbetsrättsliga konsekvenserna. Vetenskapsrådet delar också utredningens uppfattning att det alltså ska vara forskningsfinansiärerna som ska fatta beslut om att avbryta eller avsluta pågående finansiering.

10.4 Vad händer efter den nationella nämndens beslut?

Vetenskapsrådet ser positivt på att forskningsutföraren föreslås få en skyldighet att informera de som berörs av beslutet. Därutöver anser Vetenskapsrådet att Oredlighetsnämnden bör få en skyldighet att på lämpligt sätt tillgängliggöra samtliga beslut för finansiärerna.

10.5 Forskningsfinansiärernas roll

Gemensamma riktlinjer för hur de statliga finansiärerna ska agera när oredlighet i forskning eller andra avvikelser från god forskningssed

Vetenskapsrådet

misstänks eller konstateras skulle många gånger vara till stor hjälp. Vetenskapsrådet ser dock en risk i att sådana riktlinjer kan bli av övergripande och generell natur och därmed få begränsad användbarhet. Det föreslagna uppdraget till de statliga forskningsfinansiärerna att finna gemensamma riktlinjer är också vidare än det område som Oredlighetsnämnden föreslås pröva. De statliga forskningsfinansiärerna har delvis olika uppdrag, vissa har t.ex. möjlighet att ge statsstöd vilket medför andra möjligheter och skyldigheter till exempelvis återkrav. Att riktlinjerna även ska omfatta *misstanke* om oredlighet eller annan avvikelse ser Vetenskapsrådet som problematiskt eftersom finansiärernas uppgift inte är att pröva frågan om oredlighet eller annan avvikelse från god forskningssed.

11.3.2 Värmyndighet

Utredningen föreslår att Vetenskapsrådet ska vara värmyndighet för Oredlighetsnämnden. Vetenskapsrådet ställer sig positivt till förslaget om värskapet, men känner tveksamhet till uppskattningen av resursåtgången för att sköta nämndens kansli så att nämnden kan uppfylla sitt uppdrag. Antalet oredlighetsärenden har uppskattats till ca 15 ärenden per år. Varje ärende kan dock ta många månader att utreda. Vetenskapsrådets uppfattning är att oredlighetsärenden ofta är omfångsrika och resurskrävande. Därutöver ska nämnden årligen sammanställa en rapport, analysera och utvärdera information från forskningsutförarna och den egna verksamheten samt ansvara för omvärldsbevakning och kunskapsspridning gällande frågor om god forskningssed. Vetenskapsrådet bedömer att den administration som följer av dessa arbetsuppgifter är snålt tilltagen i utredningens bedömning.

Det är vidare väsentligt att nämnden har rätt sammansättning. Enligt Vetenskapsrådet bör en ledamot med etikkompetens ingå i nämnden.

13.1 Rätt till överklagande

Vetenskapsrådet ser positivt på förslaget att Oredlighetsnämndens beslut kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Förslaget ökar rättssäkerheten för den forskare som misstänks för oredlighet i forskning. För forskningsfinansiärernas del betyder förslaget att det kommer finnas ett bättre underlag för finansiärens beslut att avbryta finansiering på grund av oredlighet i forskning.

Vetenskapsrådet anser, i likhet med utredningen, att en annan anmälare än en forskningsutförare inte bör kunna överklaga.

Oredlighetsnämnden kan enligt 10 § i den föreslagna lagen fatta ett beslut som innebär att nämnden uttalar sig om oredlighet i forskning föreligger eller inte. Om nämnden kommer fram till att oredlighet föreligger men att ingen forskare kan ställas till svars för oredligheten,

Vetenskapsrådet

anser Vetenskapsrådet att det är otydligt om forskningsutföraren kan överklaga beslutet. Enligt Vetenskapsrådet bör forskningsutföraren kunna överklaga ett sådant beslut.

Angående sådant yttrande som nämnden kan avge enligt 10 § tredje stycket, se avsnitt 10.3 ovan.

13.2 Särskilt om omprövningsrätt

Vetenskapsrådet föreslår i sitt yttrande att 14 § i den föreslagna lagen utgår för att det inte ska råda något tvivel om att hela förvaltningslagen gäller för Oredlighetsnämnden och dess verksamhet. I förvaltningslagen 27-28 §§ regleras när omprövning av beslut får ske.

Vetenskapsrådet delar utredningens bedömning att nämndens beslut under vissa omständigheter ska kunna omprövas, men vill samtidigt peka på att ett beslut från Oredlighetsnämnden ofta kommer att ligga till grund för en finansiärs beslut om att avbryta ett forskningsbidrag. När ett sådant beslut vunnit laga kraft kan de medel som frigjorts på grund av nämndens beslut ha använts till att finansiera annan forskning.

Ett beslut enligt 10 § där nämnden konstaterar att oredlighet föreligger och det får anses vara forskningsutföraren som gjort sig skyldig till oredligheten bör kunna omprövas på samma sätt som ett beslut där en forskare ansetts vara skyldig.

14.1 Förtydligande av forskarnas och forskningsutförarnas ansvar för att forskning sker i enlighet med god forskningssed

Vetenskapsrådet föreslår i sitt yttrande att den föreslagna lagen ska gälla alla forskningsutförare. För det fall den i 3 § föreslagna begränsningen kvarstår bör det tydliggöras i 4 § att bestämmelsen endast är tillämplig på forskare som ingår i sådan forskningsverksamhet som anges i 3 §.

14.2 God forskningssed för Sverige

En svensk nationell uppförandekod gällande god forskningssed är en angelägen produkt. Vetenskapsrådet tillstyrker utredningens förslag att Vetenskapsrådet ska ges i uppdrag att i samverkan med Oredlighetsnämnden och forskarsamhället utarbeta en sådan uppförandekod.

14.4 Årlig rapportering och sammanställning av avvikelser från god forskningssed

Oredlighetsnämnden ska årligen i en rapport redovisa tre typer av ärenden. De ärenden som nämnden själv har prövat, forskningsutförarnas

Vetenskapsrådet

rapporter avseende hur de ärenden som har avgjorts av Oredlighetsnämnden därefter har hanterats av forskningsutföraren samt forskningsutförarnas rapporter om misstankar om avvikelse från god forskningssed som de har hanterat och hur de arbetar för att främja god sed och förebygga oredlighet i forskning.

Enligt Vetenskapsrådet behöver syftet med den rapportering som enligt den föreslagna lagen åläggs forskningsutförarna tydliggöras. Det är viktigt att man redan från början har klart för sig vad Oredlighetsnämnden ska använda den begärda information till och vad som ska ske om nämnden inte är nöjd med de åtgärder som forskningsutförarna har vidtagit.

15.1 Medel för forskning om oredlighet i forskning

Vetenskapsrådet delar utredningens bedömning att oredlighet behöver förebyggas och att särskilda medel bör anslås till forskning för detta ändamål. Det är, enligt Vetenskapsrådets mening, viktigt att det finns en tydlighet i vad man vill uppnå med den föreslagna forskningen.

Yttrandet har beslutats av generaldirektören Sven Stafström i närvaro av rådsdirektören Ann Fust och chefsjuristen Anna Hörnlund, föredragande.

Sven Stafström
Generaldirektör

Anna Hörnlund
Chefsjurist